

Türkiye’de Yayınlanan Çizgi Dizilerde Engelli Bireylerin Temsili: TRT Çocuk Kanalı Örneği

**Representation of Disabled Individuals in the Cartoon Series Broadcasted in Turkey:
TRT Çocuk Channel Case**

*Aybike SERTTAŞ, Yrd. Doç. Dr., Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: aybikeserttas@arel.edu.tr
Aşlı GÜNGÖR ERAL, Yrd. Doç. Dr., Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: asligungor@arel.edu.tr*

Anahtar Kelimeler:

Kültürel Göstergeler
ve Ekme Kuramı,
Televizyonda Temsil,
Çocuk İzleyiciler, Çizgi
Film, Engelliler.

Öz

Simgesel imhaya uğrayan engelli bireylerin medyadaki temsili önemsenmesi gereken bir konudur. Bir alt başlık olarak da çocuklara yönelik programlarda engellilerin temsili incelenmelidir. Bu noktadan hareketle, çalışmada engelli karakterlerin çizgi dizilerdeki yeri araştırılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde çalışmanın amaçlarına, birinci bölümünde George Gerbner’in Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı’na ve konu ile ilgili benzer çalışmalara, ikinci bölümünde içerik analizi yöntemine ve son bölümünde de elde edilen verilerin sunumu ve değerlendirmesine yer verilmiştir. Sonuç olarak Türkiye’de en çok izlenen çocuk kanalı olan “TRT Çocuk” kanalında yayınlanan çizgi filmlerde hiçbir ana karakterin engelli olmadığı, engelli karakterlerin çok sınırlı biçimde (sadece bir çizgi filmde) temsil edildiği ortaya çıkmış ve engelli çocukların medyada daha etkili ve doğru biçimde temsiline yönelik adımlar atılması, engelli çocuklara ve bireylere yönelik toplumdaki algının iyileştirilmesi, engelli çocuk ve bireylerin gündelik yaşama adaptasyonuna yayın yolu ile destek olunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Keywords:

Cultural Indicators and
Cultivation Theory,
Representation on TV,
Children Followers,
Cartoons, Disabilities.

Abstract

The representations of disabled people in mass media should be considered as a matter. As a subheading, the representation of the disabled should be examined in television programs for child viewers. From this point, in this study the position of the disabled characters in the cartoons is investigated. In the introductory part of the research, the purposes, George Gerbner’s Cultural Indicators and Seeding theory and similar works on the research subject, in the second part content analysis method and in the last part the presentation and evaluation of the data obtained in the analysis are given. As a result, in cartoons broadcasted on “TRT Çocuk” channel, which is the most watched child channel in Turkey, it is observed that the main characters are not disabled, the disabled characters are represented very limitedly (only in a cartoon) and suggestions are made for the steps to be taken to promote more effective and correct representation of children with disabilities in mass media, improvement of society’s disability for disabled children and individuals, support the adaptation of disabled children and individuals to daily life via broadcasting.

Giriş

Türkiye’de engelli bireyler, ilköğretim çağından itibaren önemli bir mücadele içine girmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde kaynaştırma faaliyetleri yapılsa da engelli çocukların toplumsallaşması, bu çocukların arkadaşlarında ve onların ailelelerinde farkındalık yaratılması, bu çocuklarla doğru ve sağlıklı iletişim kurulması için sadece MEB değil pek çok farklı kurum ve kuruluş işbirliği halinde olmalıdır. Bu profesyonel oluşumlardan biri de medya kuruluşlarıdır. Araştırmada, medya kuruluşlarının çocuk izleyiciler üzerinde etkileri olduğu varsayılmış ve George Gerbner tarafından geliştirilen Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı’ndan yola çıkılmıştır. Gerbner’in bu kuramı, televizyonda temsil ve gerçekliğin yeniden üretimi ile ilgilidir. Bu kurama göre bazı stereotipler televizyonda klişeleşmiş biçimde temsil edilirken bazı kişi ve gruplar kendilerine ekranda asla yer bulamamaktadır. Çalışmanın amacı, bu kuramı temel alarak televizyonda engelli çocukların temsil oranlarının tespit edilmesidir. Konunun daha spesifik hale getirilmesi ve araştırmanın sınırlanabilmesi adına en çok izlenen tematik çocuk kanalında yani TRT Çocuk kanalında yayınlanan çizgi dizilerde engellilerin temsili incelenmiştir. Buna göre makale şu sorulara yanıt aramıştır: Televizyon ile ekmeye maruz kalan çocuk izleyiciler, engelli bireylerle ilgili neler izlemektedir? Engelli bireyler çocuklara yönelik yapımlarda nasıl temsil edilmektedir ve bu temsil yeterli midir?

Araştırmada, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Reyting ölçümlerine göre örneklem olarak seçilen TRT Çocuk kanalındaki yayın akışı kodlanmış ve belirlenen kriterlere göre engelli karakterlerin temsili tablosu oluşturulmuştur. Bu tablonun düzenlenmesinin ardından konu ile ilgili problemler netleştirilmiş ve bunlara bağlı olarak çözüm önerileri sunulmuştur.

Özetle çalışmanın amaçları;

Tematik çocuk kanallarında yayınlanan yapımlarda engelli karakterlerin ne şekilde ve ne oranda temsil edildiklerinin ölçülmesi,

Medyada farklı kimliklerin, farklı kültürlerin, farklı stereotiplerin temsili konusunda öneriler sunmak, bunun için ilk aşamada engelli çocukların ana karakter olarak yer aldığı yapımlar üretilmesi konusunda fikir üretmek,

Engelli bireylerden başlayarak medyada farklı kimliklerin temsil yelpazesini genişletmek için öneri sunmak,

Engelli öğrencilerle aynı sınıfta öğrenim gören öğrencileri, öğrenci velilerini ve öğretmenleri bilgilendirmektir.

Kuramsal Çerçeve

Gerbner’in Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı’na göre, televizyon sadece gerçekliği yansıtmaz aynı zamanda ekranda alternatif bir gerçeklik tasarlar. Araç, bir yandan statükoya, kanuna, düzene ve toplumsal adalete inancı arttırırken bir yandan da birtakım karakterler sunarak izleyicinin zihninde stereotipler oluşturur (Erdoğan ve

Alemdar, 2005.; Güngör, 2011; Yaylagül, 2008). Araştırmanın sorunsalı bu stereotiplerin sınırlı ve gerçek dışı olmasından doğmuştur. Şöyle ki Gerbner’e göre televizyonda erkek karakterler kadın karakterlerden fazladır. Yaşlılar ve çocuklar yok denecek kadar az temsil edilir. Televizyonda sunulan mesleklerin çoğu kanunların uygulanmasıyla ilgilidir. Kurama göre televizyon merkezileşmiş bir öykü anlatma sistemidir. Programlarıyla ortak bir iletişim ve imgeler dünyası yaratır. Böylece tutumları eker, yetiştirir ve nüfusun günlük kültürünün ortak kaynağını oluşturur. Bu gündelik kültüre sunulan imgeler, imajlar ve enformasyon son derece sınırlı olduğunda ise gerçekliğin büyük kısmı gündem dışı kalmakta veya deforme olmaktadır. Temsil edilmeyenin anlaşılmadığı böyle bir iletişim mecrasında engelli bireylerin kendilerini ifade edememeleri büyük bir problemdir.

Çocukların psikososyal ve zihinsel açıdan zayıf olmaları, yaşadıklarını yetişkinler gibi sorgulayamamaları, televizyonda şahit oldukları görüntülerin ya da tutumların etkisinde daha kolay kalmalarına ve bunları çevrelerine yansıtma yoluna açmaktadır (Altınkılıç ve Özkan, 2014:192). Tablonun vehameti Altınkılıç ve Özlem’in araştırmasında da ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların çoğunluğunun iki saat ve üzerinde televizyon izlediği, günde iki saatten fazla televizyon izleyen çocuklarda sağlık sorunu yaşama oranının (% 69.3), günde bir saat televizyon izleyen çocuklara (% 36) göre daha yüksek olduğu, çocukların daha çok göz ve uyku sağlığı ile ilgili sorunlar yaşadıkları, annelerin çocukların televizyon izlemeleri konusunda davranış puanlarının tutum puanlarından düşük olduğu, konu hakkında bilgileri olmasına rağmen, davranış olarak yeterince uygulamada bulunmadıkları, annelerin eğitim düzeyinin, aile tipinin, sahip olduğu çocuk sayısının, çalışma ve ekonomik durumunun, çocukların televizyon izleme alışkanlıkları üzerinde önemli bir etken olduğu belirlenmiştir (2014:193). Çocuğun gelişim süreci dört dönemde incelenebilir: Bebeklik dönemi (0-2 yaş), ilk çocukluk dönemi (3-6 yaş), son çocukluk dönemi (7-11 yaş), ergenlik dönemi (12-18 yaş). Gelişim bilişsel, psikososyal ve fiziksel olmak üzere üç alanda oluşur ve bu alanlar birbirleriyle doğrudan veya karmaşık yollardan etkileşim içindedir (Büyükbaykal, 2007:34). Bütün bu etkileşim sürecinde televizyonun çocuklar üzerindeki belli başlı etkileri şu şekilde sıralanabilir: Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri, cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi, anne-baba ile ilişkisi üzerine etkisi, şiddet eğilimlerine etkisi, okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi, kültürel yabancılaşmaya ve dildeki yozlaşmaya etkisi, kendi kimliklerinin oluşumuna etkisi ve çocukluğun yitirilmesine etkisi (Büyükbaykal, 2007:35). Bu noktada televizyonda temsil konusunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocukların televizyona maruz kalması çoğunlukla engellenemediğine göre, çocukla televizyon arasındaki etkileşimin niteliği ve sonuçları göz önünde bulundurulmalıdır.

Colin Barnes’ın “Engelli İmajı ve Medya Raporu”na göre, medyadaki engelli imajı 1960’lardan beri ilgi çeken bir çalışma konusudur (1992:5). 1970’lerde Amerika’da engellilerin temsili ile ilgili stereotipler oluşturulmuş, 1980’lerde engellilerin temsili ile ilgili dokümanlar çoğalmıştır. 1980’lerin sonunda medyanın engelli insanların temsiline dair eksikleri daha çok dikkat çekmeye başlamış ve konu ile ilgili çalışmalar çoğalmıştır. Barnes’ın çalışmasında engellilerin medyada temsili çeşitli stereotiplerle sınıflandırılmıştır. Buna göre engelli bireyler medyada karşımıza acınası karakter, şeytani karakter, atmosfer yaratmak için kullanılan karakter, şiddet ve kabalık objesi karakter,

süper kahraman, baş düşman, çevresine yük olan karakter ve cinsel olarak anormal olan karakter olarak çıkmaktadır (Barnes, 1992:6-29).

İngiltere’de yapılan benzer bir araştırmada, örneklem olarak seçilen televizyon programlarındaki engelli bireyler 54 engele göre kodlanmışlardır. Yapılan bu araştırmada ‘temsil’ kavramı, -bu çalışmada da olduğu gibi- engellilerin televizyonda ne şekilde sunulduğu şeklinde kullanılmıştır. Araştırmanın dikkat çeken verilerinden biri, görüşülen kişilerin yüzde kırk altısının engelli olmakla ilgili görüşlerinin televizyonla şekillendiğini ifade etmeleridir. Katılımcıların yüzde otuz dokuzu bu yargıların ebeveynlerinin, yüzde on beşi arkadaşlarının katkılarıyla oluştuğunu söylemişlerdir (OFCOM, 2005:2-20).

Kanada’da, prime-time’da yayınlanan dört televizyon programı üzerinde yapılan bir diğer araştırmada engelli karakterlerin ağırlıklı olarak negatif stereotipler halinde sunulduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmada da Gerbner’in Ekme Kuramı’na gönderme yapılmıştır (Saltes, 2010:30-37). Bir başka araştırmada, Amerikan NBC, CBS, ABC, Fox, PBS kanalları ve üç kablolu kanal -Nickelodeon, Disney Channel ve Cartoon Network- incelenmiştir. Bu araştırmada da çalışmamıza benzer olarak, fiziksel engellerin medyada sunumunun çocuk izleyicilerin davranışlarına etki edebileceği varsayılmıştır. Çalışmada, fiziksel engellilerin nasıl temsil edildiği sorusuna dört yüz çocuk programıyla yanıt aranmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, fiziksel engeli olan karakterler sayıca çok azdır, var olanlar da genellikle yaşlı, beyaz erkeklerdir. Engelleri karakterlerin önemini azaltmaz fakat öte yandan bu karakterler ana rollerde değildir (Bond, 2013: 410-415).

Konunun güncel ve süregelen bir problem olduğunun bir kanıtı da BBC’de, Temmuz 2015’te yayınlanan bir röportajda gizlidir. Flashing Lights Media Şirketi, İngiltere’de işitme engelli çocuklara yönelik program üreten nadir medya kuruluşlarından biridir. Şirket yetkilileri, engelli çocukların kendileri gibi birini ekranda görmelerinin çok önemli olduğunu ifade etmekte ve 21. yüz yılda engelli çocukların medyada temsil edilmemesinin ‘şok edici’ olduğunu vurgulamaktadır (<http://flashinglights.co.uk/news/full-interview-childrens-tv-pretends-disability-doesnt-exist/>).

Güral ve Önder’in (2015) araştırmalarında 5 saat ve üzerinde TV izleyen çocukların, daha az süre TV izleyen çocuklara oranla, sosyal becerilerinin yüksek çıkması, çocukların izledikleri programlarla ilişkilendirilmiştir. ConnorsBurrow, McKelvey ve Fussell (2011) ise yaptıkları araştırmada çocukların televizyonda izledikleri uygun olmayan içeriklerin düşük sosyal beceri puanlarıyla ilişkili olduğunu saptamışlardır. Böylece, çocukların kendilerine uygun ve eğitici programları seyrederken sosyal ilişkilere yönelik olumlu ipuçlarıyla karşılaşabilecekleri düşünülebilir (Güral ve Önder, 2015:480).

Görüldüğü üzere, engellilerin medyada temsili sadece Türkiye’de değil tüm dünya da önemli bir problemdir. Toplum yaşamında görmezden gelinen, ihtiyaçları ikinci plana atılan, sosyalleşmeleri ve kendilerini ifade etmelerine ket vurulan engelli bireylerle ilgili farkındalık yaratmak, sağlıklı bireylerin onlarla empati kurmalarını ve onlara destek olmalarını sağlamak, engelli bireyle sağlıklı bireyin olası iletişim problemlerini yok etmek, çıkabilecek anlaşmazlıkları baştan çözecek bilgiler vererek engelli bireylerin hayatını kolaylaştırmak ve sağlıklı bireylerin engellilere karşı doğru tutum ve davranışları geliştirmelerini sağlamak için medya en etkili ve en yaygın etki yaratabilecek güçtür. Bu

gücün baş aktörü de televizyondur. Sosyalleşmenin çocukluktan itibaren başladığı, tutum ve davranışların çok zor değiştiği bilgileri göz önünde bulundurulduğunda engellilerin çocuk programlarında temsilinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Farkındalık yaratmak, sağlıklı çocukların engelli arkadaşlarına karşı bilinçli bireyler olarak yetişmelerini sağlamak, engelli çocukların yaşamlarını en azından psikolojik olarak kolaylaştırmak için televizyon programları doğru şekilde kullanılmalıdır. Bunun için ilk adım, temsilin ne şekilde ve yoğunlukta olduğunu tespit etmektir.

Türkiye’de yayınlanan çizgi filmlerde engelli çocukların (hatta engelli yetişkinlerin) ne oranda temsil edildiğine dair herhangi bir araştırma yoktur. Dünya genelinde de durum farklı değildir. The Guardian’da, 28 Temmuz 2015’te yayınlanan bir haber için, Disney Channel, Zodiac Kids ve Nickelodeon’daki yapımcılara ulaşılmış, yapılan görüşmeler ve araştırmalar sonucunda engelli çocukların temsilde önemli eksiklikler olduğu tespit edilmiştir (<http://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/jul/28/childrens-tv-representation-disability-nickelodeon-disney-bbc>).

Postman’a göre, bebekliğin tersine çocukluk biyolojik değil, toplumsal bir inşadır ve bu sosyal gerçekliğe sahip çıkarak çocukların mutluluğunu gözetmek, sağlıklı bir toplum görüşünü savunmak demektir. Nitekim televizyon programları bir sosyalizasyon ajanı işlevi görür. Medya metinleri, hem ev içinde hem de okulda çocukların kendi akranları ile birlikte iken ortak bir iletişim aracı işlevini sürdürmektedir (Cesur ve Paker, 2007:111-112). Çocuk ya da yetişkin, izleyici hem izleme sırasında, hem de sonrasında program içeriği üzerinden bir sosyal paylaşım ortamı yaşamaktadır. Cesur ve Paker’in araştırmasına göre çocukların TV’de en çok neyi seyretmekten hoşlandığına verilen cevaplar, ilk tercihlerinin çoğunlukla “çizgi film” olduğunu göstermektedir (2007:114).

İlhan ve Çetinkaya, günde 4 veya 5 saat televizyon izleyen öğrencilerin hepsinin diğer aile bireyleriyle birlikte televizyon izlediklerini ifade etmişlerdir (2013:321). Yalnız izleyenlerin ortalaması 2 saat civarındadır. Özetle aile bireyleri zaten çok televizyon izlemektedir ve bu süreçte çocuk da aynı etkinliği paylaşmaktadır. Evdeki televizyon sayısının birden çok olması; çocukların televizyon izleme oranlarını artıracak anlamına gelmemektedir (İlhan ve Çetinkaya, 2013:323). Televizyon izleme nedenlerinin başında ‘oyalanma’ gelmektedir. Düşük gelirli ailelerin boş zamanları çeşitli sosyal etkinliklerle doldurmaları zordur. Ayrıca babalar akşam geç saatlerde eve gelmektedirler; o saatten sonra ev dışı etkinlik yapmak ise oldukça güç görünmektedir. Gündelik hayatta kendini eğlendirecek etkinlik ve sevdiği şeyleri yapma fırsatı bulamayan çocukların bu tür gereksinimlerini ekran yoluyla gidermeye çalıştıkları belirlenmiştir. Gündelik hayat pratikleri, televizyon izleme pratiklerini belirlemektedir. Katılımcıların gündelik hayattaki en önemli etkinlikleri televizyon izlemektir. Öğleden sonra okula gittikleri için katılımcılar büyük oranda öğleden önce televizyon izlemekte, akşam izleme oranları ise düşmektedir. Danimarka’da yapılan bir araştırma, Tom ve Jerry adlı çizgi filmi izleyerek büyümüş çocukların, ilk sokak kavgalarında yumruk attıkları arkadaşlarında meydana gelen hasarın niçin bu kadar çok olduğuna şaşırıldıklarını ortaya koymuştur (Dündar, 1996’dan aktaran Kalaycı, 2015:246).

İnan (2016:201) yürüttüğü bir araştırmada, öğretmenler ve çizgi film/animasyon yapımcılarına kaliteli çizgi filmlerin hangi özellikler taşıdığına dair görüşlerini sormuştur.

Okul öncesi öğretmenlerine göre iyi ve kaliteli çizgi filmlerin taşıdığı özellikler şunlardır: İnsani değerleri, sevgi ve saygı aktarır; çocukların gelişim özelliklerine uygundur; kötü model olabilecek davranışlar içermez; toplumsal değerlere uygundur; çocukları olumlu davranışlara yöneltir; farklılıklara saygıyı gösterir; çevreye, hayvanlara duyarlılığı gösterir; sağlıklı yaşamı destekler; kaliteli çizimleri vardır; karakterler sevimlidir; ve konu, senaryo ve görselliğiyle dikkat çeker. Çizgi film/animasyon yapımcılarına göre ise, kaliteli çizgi filmler: İyi bir senaryo ve kurguya sahiptir; çocukları iyi yönde geliştiren temalar içerir; iyi bir mesaj içerir; amaca ve hedef kitleye uygun hazırlanmıştır; insana ve çevreye saygılı konular içerir; hayal gücünü zorlayıcı/geliştirici sahneler içerir; görsellik ön plandadır; çocukları zorlamayacak yalın bir dile sahiptir; insani değerler, saygı ve sevgi aktarır; ve aile değerleri ön plandadır (İnan, 2016). Bedensel ve zihinsel tamlığa sahip olan çoğunluk karşısında bu bütünlüğe sahip olmayan çocuklar; anne, baba ve çocukların bir arada olduğu “parçalanmamış” aileler çoğunluğu karşısında tek ebeveynli veya boşanmış anne ve babaları olan ve “parçalanmış” olarak tanımlanan aileler ile hâkim etnik ve dini gruplardan olmayan çocuklar ötekilik kavramı kapsamına alınabilir (Keneş, 2015:32).

Özellikle de görünür olmayanların, sesi duyulmayanların bu çalışma açısından söylenirse hegemonik olmayan etnik ve dini gruplardan çocukların, engelli, yoksul, tek ebeveynli ve/veya mutsuz-gergin anne baba ilişkilerine maruz kalan çocukların medya içeriklerinde kendileri ile özdeşleşebilecekleri temsillerle karşılaşmamalarının, yok sayılmalarının veya yanlış temsil edilmelerinin yaratabileceği sonuçlar dikkate alınmalıdır (Keneş, 2015:36-37). Söylemsel ayrımcılığın dört yöntemi “dışlama, olumsuz öteki temsili, ayrımcı nesneleştirme ve grup mensuplarına karşı yapılan olumsuz davranışları savunma”dır. Fiziksel engelleri görünen insanlar televizyonda yer bulamazlar, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar, nüfusun içindeki gerçek oranlarından çok daha az sıklıkla televizyonda temsil edilirler. “Simgesel imha” kavramı ilk olarak 1972 yılında George Gerbner tarafından temsil yokluğunu, daha çok da farklı ırktan, cinsiyetten, sınıftan olan, diğer bir söyleyişle hakim çoğunluktan olmayan kişi ve grupların medyada görünmemesini, temsil edilmemesini anlatmak üzere kullanılmıştır (Gerbner ve Gross, 1976: 182).

Özetle çocuk izleyiciler televizyonu bir sosyalizyon aracı olarak kullanabilir, şiddet gösteren figürleri rol model olarak benimseyebilir, cinsiyet roller ve toplumsal cinsiyet konularında sadece televizyon karakterleri aracılığıyla tutum geliştirebilir, boş zamanlarını televizyon izleyerek değerlendirmeyi normal olarak görebilir. Bunun yanında televizyon çocuk izleyicinin farklı kimliklerin temsili konusunda da bilişsel birikim yaptığı bir araçtır.

Kristina Boreus, simgesel imhaya benzer bir şekilde söylemsel ayrımcılıktan bahseder, Boreus söylemsel ayrımcılığın temel çeşitlerini dışlama, olumsuz *öteki* temsili, ayrımcı nesneleştirme, grup mensuplarına karşı yapılan olumsuz davranışları savunma olarak sıralar (Boreus, 2009:2). Söylemsel dışlamanın farklı çeşitleri vardır. Genel söylemde bir gruba ait insanlar çeşitli yollarla görünmez kılınabilir. Bunun bir yolu – çalışmamızın da konusu olan- az temsiliyettir. *Sözel dışlama*, sadece belirli kelimeler kullanılarak yapılabilir ve değişik formlar alabilir. Belirli bir grubun mensuplarının, kendi grubu için önem arz eden konular üzerine oluşan söylemde bile fikirlerini belirtememeleri

ve fikri söylemden dışlanmaları da ayrımcılıktır. *Olumsuz öteki temsili* terimi, bir grubun, onun dışındakileri aşağılık olarak ifade etmesinin yöntemlerini niteler. *Ayrımcı nesneleştirme*, bir gruba ait insanlara, başkalarının amaçlarının nesnesi rolü, söylemsel olarak biçildiğinde ortaya çıkar.

Bir temsil sistemi olan televizyon, kültürle etkileşim için elektronik kodlama ve iletim aracılığıyla temsili gerçekleştirir (Çelenk, 2005:82). Televizyonu diğer temsil sistemlerinden ayıran şey ikonik göstergelerdir; bu göstergeler aracılığıyla televizyon dil ve anlamı kültüre bağlar. Böylece ortak yaşam pratikleri kurulur, dolaşıma sokulur ve televizyon temsil sistemi içinde yeniden üretilir. Bu üretim ve temsil yeteneği basit bir yansıtma süreci değil, kültürün uzlaşma ve kodlarının üretimine katılan bir süreçtir. Bu sebeple, çalışmanın önceki bölümlerinde de vurgulandığı üzere televizyonda kimin, hangi düzeyde, ne şekilde temsil edildiği ve hatta temsil edilmediği önemli bir konu haline gelmektedir.

İçerik Analizi Yöntemi

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için, araştırma tasarımına uygun olarak, “içerikte ne var” diye bakmayı amaçlayan keşif analizi yapmak planlanmaktadır. Bunun için de evren ve örneklem belirlenip içerik analizi yöntemi kullanılacaktır. Bu şekilde Türkiye’de engellilerin televizyonda yayınlanan çizgi filmlerde ne şekilde temsil edildiği netleşecektir. İçerik analizi, amacı dünya hakkındaki nesnel gerçekleri ve verileri toplayıp bunları sınıflandırmak olan görgül bir yöntemdir (Fiske, 2003:175-176). Yöntem iletilerin açık, aşikâr içeriğinin nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamasını yapmak amacıyla kullanılır. Yönteme göre araştırmacı istediği her birimi sayabilir. Nuri Bilgin’e göre, içerik analizi teknikleri, insan algısındaki seçici algı sürecine karşı bir güvenlik subapı durumundadır (Bilgin, 2014:7). Hangi türden olursa olsun tüm söylemler (röportajlar, haberler, TV programları, radyo programları, çizgi filmler, reklam mesajları, vb.) sembolik bir inşa ürünü oldukları ölçüde deşifre edilmeyi, kod çözümünü, yorum ve çıkarsamayı gerektirirler. İletişim sürecinde, Berelson’un, “kim, kime, hangi amaçla, hangi araçla, hangi koşul ve ortamda, neyi söylüyor” formülünde özellikle “ne söylüyor” sorusuyla ilgili incelemelerin önemli bir kısmı içerik analizidir (Erdoğan, 2012:180). İçerik analizi tema analizi, indeks çıkarma, içerikteki yönelimi belirleme, metnin amaçlarını belirleme gibi çeşitli amaçlarla yapılabilir (Erdoğan, 2012:182). Bu çalışmada analizin amacı, tema analizi ve ayrıca yönelimi belirlemektir. Kategoriler belirlendikten sonra kodlama formu oluşturulmuştur. Kategoriler arası ilişkiler çözümlendikten sonra, değerlendirme, çıkarsama ve yorumlama aşamasına gelinmiştir.

Analiz ve Değerlendirme

Çalışma kapsamında incelenen çizgi diziler Heidi, Mutlu Oyuncaklar Dükkanı, Arı Maya, Elif’in Düşleri, Keloğlan, İstanbul Muhafızları’dır. Çalışmada seçilen televizyon yapımlarının içerik analizinin uygulanması basamak basamak gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ilk aşamada araştırma hedefleri belirlenmiştir. Bu şekilde iletilerin hepsiyle değil

belli yanlarıyla sınırlı kalmak sağlanmıştır. İkinci aşamada örneklem oluşturulmuştur. Bunun için TRT Çocuk kanalında Ocak ayı boyunca yayınlanan çizgi diziler belirlenmiştir. Üçüncü aşamada örneklemin bölüneceği birimler ve bunların içinde toplanacağı kategoriler saptanmıştır. Bu kategorilerin homojen olmalarına, bütünsellik taşımalarına amaca uygun ve anlamlı olmalarına özen gösterilemiştir. Kategorilerin ana başlıkları şunlardır:

Çizgi dizinin adı
Süresi
Yayınlandığı saat dilimi
Çizgi dizideki stereotipler
Ana karakter
Ana karaktere ayrılan süre
Ana karakterin cinsiyeti
Ana karakterin baskın özelliği
Ana karakterin fiziksel özellikleri
Yardımcı karakter
Yardımcı karaktere ayrılan süre
Yardımcı karakterin cinsiyeti
Yardımcı karakterin baskın özelliği
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri
Çizgi dizide engelli karakterin rolü
Engelli karakterin engeli
Engelli karaktere ayrılan süre
Tema
Mesaj
Çizgi dizinin doruk noktası

Bu dizilerin hafta içi ve hafta sonu yayınlanan bölümleri Ocak ayı (2017) boyunca takip edilmiş ve kodlama tabloları doldurulmuştur. Her çizgi dizi için elde edilen tablolar, çizgi dizilerde temsil konusunda birtakım net veriler elde etmemizi sağlamıştır. Buna göre, çizgi dizilerde stereotipler her zaman kullanılmakta ve iyilik, kötülük, arkadaşlık, dostluk, düşmanlık gibi kavramlar bu stereotipler üzerinden anlatılmaktadır. Çizgi dizilerin mesajları iyinin ve doğrunun kazanması yönünde tasarlanmıştır ve kötüler her zaman kaybeden olmaktadır. Çalışkanlık, başarı, doğayı ve yaşadığı yeri sevmek yüceltilmekte; karakterler hata yaptığı zaman kendilerine mutlaka ikinci şans verilmektedir. Hemen hemen tüm çizgi dizilerde genç karakterlere yol gösterip destek olan yaşça büyük bir rehber karakter vardır. İncelenen dizilerdeki tüm bu yapıcı içerik TRT Çocuk kanalının çizgi dizi seçimleri konusunda olumlu değerlendirme yapmamıza neden olmuşken, araştırmamızın konusu olan engelli bireylerin temsili konusunda da net verilere ulaşmamızı sağlamıştır. Analiz edilen çizgi dizilerden sadece Heide’de engelli iki karakter bulunmaktadır. Bu karakterlerden Clara, çizgi dizinin ilk otuz bölümünde yoktur, daha sonra yardımcı karakter olarak diziyeye dahil olmuştur. Clara yürüme engellidir ve Heidi’nin yakın arkadaşlarından biri haline gelir. Büyükanne karakteri ise görme engellidir ve dizide

sadece anaç bir sembol olarak yer almaktadır. İncelenen çizgi dizilerin hiçbirinde ana karakter engelli değildir; tek tip bir dünya yaratılmış ve bir anlamda çocuk izleyicilerin farklılıklarla tanışması mümkün olmamıştır. Aşağıda her bir dizi için hazırlanmış olan tablolarla çizgi dizilerin anlatı yapısının daha detaylı bir şekilde görülmesi mümkündür:

Tablo 1: Heidi’nin Anlatı Analizi

Çizgi dizinin adı: Heidi
Süresi: 30 Dakika
Yayınlandığı saat dilimi: Hafta içi 11:35 ve 16:40 , hafta sonu 11:40 ve 17:00
Çizgi dizideki stero tipler: Sert görümlü ama iyi kalpli büyükbaba tiplmesi, yaramaz çocuk tiplmesi, uslu çocuk tiplmesi yer almaktadır.
Ana karakter: Heidi
Ana karaktere ayrılan süre: Ana karakteri çizgi dizinin 30 dakikalık süresi boyunca diğer tüm karakterlerle bir arada görürüz, bunun yanı sıra tek olarak her bölümde ortalama 3 dakika izleriz.
Ana karakterin cinsiyeti: Kadın
Ana karakterin baskın özelliği: Daima pozitif ve neşeli olması.
Ana karakterin fiziksel özellikleri: 4-5 yaşlarında çocuk, kısa koyu renk saçlı, koyu renk gözlere sahip ve beyaz tenlidir.
Yardımcı karakter: Yakın arkadaşı Peter
Yardımcı karaktere ayrılan süre: Peter’i yayınlanan hemen hemen her bölümde gelişen olaylarda Heidi ile birlikte izleyebiliriz. Minimum 5 dakika, maksimum 20 dakika.
Yardımcı karakterin cinsiyeti: Erkek
Yardımcı karakterin baskın özelliği: Hareketli bir çocuk olması.
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri: Kızıl saçlı, buğday tenli, koyu renk gözlere sahip ve çilli 7-8 yaşlarında oğlan çocuğu.
Çizgi dizide engelli karakterin rolü : Büyük anne karakteri ve Heidi’nin arkadaşı Clara
Engelli karaktere ayrılan süre: Büyük anne karakterine ayrılan süre minimum 3 dakika maksimum 10 dakikadır. Çizgi dizinin her bölümünde büyükanne karakterine yer verilmemektedir.
Engelli karakterin engeli: Clara karakteri yürüme engelli, büyükanne karakteri ise görme engellidir.
Tema: Pastoral yaşam. Ailesini kaybetmiş dedesiyle köy hayatında yaşayan bir çocuğun öyküsü.
Mesaj: Çizgi dizinin ana mesajı daima bardağın dolu tarafını görmek ve iyilik yapmaktan ve doğru olanı yapmaktan vazgeçmemektir.
Çizgi dizinin doruk noktası: Çizgi dizide her bölümde farklı bir olay olur. Heidi ya gelişen olayları yanlış anladığı için ya da iyilik yapmak isterken bilmeden başını belaya sokar. Örneğin, büyükanne karakterine iyilik yapmak ister, ona sevdiği ekmekten getirmek isterken köydeki çocukların oyununa gelir ve Heidi hırsızlık yapmış gibi görünür. İşin aslı öyle değildir ve doğruluktan ve iyilikten vazgeçmeyen Heidi iyilikle olayları çözmeye çalışır.

Tablo 2: Mutlu Oyuncaklar Dükkanı'nın Anlatı Analizi

Çizgi Dizin Adı: Mutlu Oyuncaklar Dükkanı
Süresi: 15 dakika
Yayınlandığı Saat Dilimi: Hafta içi 08:20 ve 22:40 saatlerinde, hafta sonları ise 08:40 ve 21:55 saatlerinde iki kuşakta yer almaktadır.
Çizgi Dizinin Streotipleri:
Ana Karakter: Ayşe Usta
Ana karaktere ayrılan süre: Ana karakteri on dakika süre zarfında diğer tüm karakterler ile bir arada görmekteyiz. Kalan 5 dakikalık sürede diğer karakterlere yer verilmektedir.
Ana karakterin cinsiyeti: Kadın
Ana karakterin baskın özelliği: Becerikli ve sevgi dolu olması.
Ana karakterin fiziksel özellikleri: Kızıl saçlı, renkli gözlü (mavi) , beyaz tenli.
Yardımcı karakter: Mutlu Oyuncaklar Dükkanı çizgi dizisinde, yan karakter yer almamaktadır. Olaylar ana karakter Ayşe Usta ve onun tamir ettiği oyuncaklar etrafında gerçekleşmektedir.
Yardımcı karakterin cinsiyeti:
Yardımcı karakterin baskın özelliği:
Yardımcı karakterin baskın özelliği:
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri:
Çizgi dizide engelli karakterin rolü: Bu çizgi dizide engelli karakter yer almamaktadır.
Engelli karakterin engeli:
Engelli karaktere ayrılan süre:
Tema: Mutlu oyuncaklar dükkanı arkadaşlık olgusu ve yardımlaşma üzerine kurulu bir çizgi dizidir. Çizgi dizide ana karakter olan Ayşe Usta bir oyuncak tamircisidir, ve onunla bir arada yaşayan unutulmuş oyuncaklar vardır. Sürekli mutludurlar ve bir sorun çıktığında bir arada çözmeye çalışırlar.
Mesaj: Arkadaşlık ve tüm sorunlar üstesinden iletişim kurarak gelinebileceği mesajı verilmektedir.
Çizgi dizinin doruk noktası: Hemen hemen her bölümde tamir için oyuncak gelir ve ona yardımcı olmaya çalışırlar. Küçük yanlış anlaşılmalara ve küçük problemler çıktığında sevgi ve anlayışla çözülür.

Tablo 3: Arı Maya’nın Anlatı Analizi

Çizgi dizinin adı: Arı Maya
Süresi: 30 Dakika.
Yayınlandığı saat dilimi: Çizgi dizi günde üç kuşakta gösterilmektedir. Hafta içi 08:20, 13:30, 03:40, hafta sonu ise 07:15, 14:00, 03:50.
Çizgi dizinin streotipleri: Bilge kişi, iyi ve kötü tipler (iyi arılar ve kötü arılar)
Ana karakter: Arı Maya
Ana karaktere ayrılan süre: Çizgi dizinin 30 dakikalık yayınlanma süresi boyunca ana karaktere yer verilmektedir.
Ana karakterin cinsiyeti: Kadın
Ana karakterin baskın özelliği: Meraklı olması
Ana karakterin fiziksel özellikleri: Arı
Yardımcı karakter: İki tane yardımcı karakter bulunmaktadır. Biri Maya’nın arkadaşı Willy, diğeri ise çekirge Philip’dir.
Yardımcı karaktere ayrılan süre: Çizgi dizide 20 dakikalık sürede ana karakter ile bir arada görmekteyiz Willy karakterini, diğeri bir yan karakter olan çekirge Philip ise bazı bölümlerde yer almaktadır. Yer aldığı bölümlerde ise süre 5- 10 dakika civarındadır.
Yardımcı karakterin cinsiyeti: Her ikisi de erkektir.
Yardımcı karakterin baskın özelliği: Willy tembel bir karakterdir. Philip ise bilge karakterdir.
Yardımcı karakterin fiziksel özelliği: Willy arı, Philip ise çekirgedir.
Çizgi dizide engelli karakterin rolü: Engelli karakter yer almamaktadır.
Engelli karakterin engeli:
Engelli karaktere ayrılan süre:
Tema: Çalışkan olmak ve uyum içinde yaşamak.
Mesaj: Yaramazlıkların ve kötülüğün belaya yol açması, çalışkan olmak ve bir arada uyumlu yaşamının yüceltilmesi çizgi dizinin ana mesajlarıdır.
Çizgi dizinin doruk noktası: Maya’nın sürekli olarak merak huyu yüzünden başını belaya sokması çizgi dizinin doruk noktasıdır. Her bölümde olaylar bu merak üzerinden gelişir.

Tablo 4: Elif’in Düşleri’nin Analizi

Çizgi dizinin adı: Elif’in Düşleri
Süresi: 10 dakika
Yayınlandığı saat dilimi: Her bölüm 10 dakika
Çizgi dizideki streotipler: Hayal kuran bir kız çocuğu ve konuşabilen meyve ve sebzeler
Ana karakter: Elif
Ana karaktere ayrılan süre: Yaklaşık 8-9 dakika kadar
Ana karakterin cinsiyeti: Kadın
Ana karakterin baskın özelliği: Hayatta merak ettiği her şeyi öğrenme iç güdüsü olan, hayalperest bir çocuk
Ana karakterin fiziksel özellikleri: Kısa boylu, turuncu saçlı, çilli.

Yardımcı karakter: Anne, baba, dede, konuşabilen meyveler ve sebzeler
Yardımcı karaktere ayrılan süre: Ortalama 2 dakika.
Yardımcı karakterin cinsiyeti: Hem kadın hem erkek.
Yardımcı karakterin baskın özelliği: Dede karakteri bir manav, anne ev hanımı, baba işte; çok fazla görünmüyor.
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri: Dede: Şişman, beyaz saçlı. Anne: Zarif, ince belli, orta yaşlarda.
Çizgi dizide engelli karakterinin rolü: Engelli karakter yok.
Engelli karakterin engeli:
Engelli karaktere ayrılan süre:
Tema: Çocukların hayal gücü.
Mesaj: Meyveler ve sebzeler çocuklara yararlıdır.
Çizgi dizinin doruk noktası: Elif kurduğu düşlerle meyve ve sebzelerden öğrendikleri her bölümde doruk noktasını oluşturur.

Tablo 5: Keloğlan Masalları'nın Anlatı Analizi

Çizgi dizinin adı: Keloğlan Masalları
Süresi: 15-20 dakika
Yayınlandığı saat dilimi: 17.55
Çizgi dizideki stereotipler: Bilge Dede, Kötü Vezir, Cadı.
Ana karakter: Keloğlan
Ana karaktere ayrılan süre: 10 dakika
Ana karakterin cinsiyeti: Erkek
Ana karakterin baskın özelliği: Önemli bir şey yapacağı zaman başlığını giymesi Hayvanlarla konuşması Adil olması Güler yüzlü mizaca sahip olması

Ana karakterin fiziksel özellikleri: Kel Kısa boylu Zayıf Ela gözlü
Yardımcı karakter: Örgülü Balkız Bilgecan dede Huysuz Uzun Keloğlan annesi Cadı Kara Vezir
Yardımcı karaktere ayrılan süre: Toplam 10 dakika (her bölüm)
Yardımcı karakterin cinsiyeti: Örgülü:Kız Balkız: Kız Bilgecan Dede: Erkek Huysuz: Erkek Uzun :Erkek Keloğlanın Annesi: Kız Cadı: Kız Kara Vezir: Erkek

Yardımcı karakterin baskın özelliği: Örgülü:Çekingen Balkız: Keloğlana aşık Bilgecan Dede: Akıllıdır, kitap okumayı çok sever. Çocuklara bilmedikleri konularda öğütler verir. İcatları vardır. Huysuz: Parayı ve altını çok sever. Uzun: Yemeği çok sever ve Huysuz'un arkadaşıdır. Keloğlan'ın Annesi: İyi niyetli ve Keloğlanı her zaman koruyan biridir. Cadı: Bilgecan dedeyi sevmez ve güçlerini geri kazanmak için devamlı büyü yapar. Kara Vezir: Cadı'ya yardım eder, her yerde askerleri vardır, en kötü karakterdir.
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri: Örgülü: Turuncu saçlı. Balkız: Sarı saçlı ve yeşil gözlü. Bilgecan Dede: Ak sakallı,bıyıklı, göbekli ve önlüklü. Huysuz: Beyaz bıyıklı ve göbekli. Uzun: Uzun boylu ve göbekli. Keloğlan'ın Annesi: Balık etli, orta boylu, bal rengi gözlü. Cadı: Büyük burunlu, siyah gözlü, kısa boylu, buruşuk yüzlü, pelerinli ve bastonludur. Kara Vezir: Sakallı, bıyıklı, zayıf, uzun boylu, kavuklu.
Çizgi dizide engelli karakterin rolü: Engelli karakter yok.
Engelli karakterin engeli:
Engelli karaktere ayrılan süre:
Tema: Arkadaşlık, dürüstlük, iyilik.
Mesaj: Gerçek arkadaşlığın, gerçek dostluğun, ve hayata pozitif bakmanın, ailenin, kardeşliğin önemi, birlikten kuvvet doğduğunu kavratmak, yardımlaşmanın ve iyi düşünmenin önemi
Çizgi dizinin doruk noktası: Kara Vezir, uzun, huysuz ve mucit gerçek dünyada robot ile defneyi ararken; Keloğlan, Bilgecan Dede, Balkız, Örgülü ve arkadaşları onları engellemeye ve durdurmaya çalışması sonucu karşı karşıya geldikleri an. Genellikle maceraya atıldıkları anlar.

Tablo 6: İstanbul Muhafızları’nın Anlatı Analizi

Çizgi dizinin adı: İstanbul Muhafızları
Süresi: 13 dakika
Yayımlandığı saat dilimi: 21:30, 14:55, 18:55
Çizgi dizideki streotipler: Mehmet: Hızlı ve çevik Elif: Güçlü ve kareteci Ali: Sakin ve korkak Azmi: Zayıf ve aptal Gürgen: Çirkin ve kötü fikirli
Ana karakter: Ana karakter 4 kişi: Mehmet, Elif, Ali ve Zeynep
Ana karaktere ayrılan süre: 9-10 dakika
Ana karakterin cinsiyeti: Hem kadın hem erkek
Ana karakterin baskın özelliği: Dört kişinin de İstanbul’un tarihi güzel eserlerini korumaları
Ana karakterin fiziksel özellikleri: Hızlılar, çevikler ve zekiler
Yardımcı karakter: Ağaç kabuğundan olan bir bilgisayar olan Çınar
Yardımcı karaktere ayrılan süre: 1-2 dakika
Yardımcı karakterin cinsiyeti: Yok. Kendisi bir bilgisayar
Yardımcı karakterin basın özelliği: İstanbul’da olup biten herşeyi bilir.
Yardımcı karakterin fiziksel özellikleri: Bilgisayar
Çizgi dizide engelli karakterin rolü: Engelli karakter yok.
Engelli karakterin engeli:
Engelli karaktere ayrılan süre:
Tema: İstanbul
Mesaj: İstanbul’daki tarihi eserlerin önemi ve güzelliklerinin korunması
Çizgi dizinin doruk noktası: -Gürgen’in İstanbuldaki tarihi eserlere zarar verirken, dört arkadaşın eserleri kurtardığı an

Sonuç

Kültürel göstergeler ve ekme kuramı, gerçekliğin medyada yeniden üretildiğini ifade eder ve izleyici için alternatif bir varsayımlar dizgesi yaratır. Bu varsayımlar, ekmeye maruz kalan kişilerin; kadın, erkek, çocuk, öteki, aidiyet, roller, değerler,

inanişlar ve benzeri pek çok konuda deneyimlemeden ve derinlemesine analiz etmeden fikir üretmelerini ve tutum geliştirmelerini sağlar ki bu noktada hayatın gerçeklerinden uzak yönelimler ortaya çıkabilir. Bu noktadan hareketle ekmeye maruz kalan çocukların çok hassas bir noktada oldukları iddia edilebilir ve bu durum çocuklara yönelik yapımları daha da önemli hale getirir. Yapılan araştırma sonucunda çocukların en çok izledikleri yapımların türünün çizgi filmler ve çizgi diziler olduğu; en çok izledikleri çocuk kanalının ise TRT Çocuk olduğu tespit edilmiş ve bu kanaldaki yapımlar mercek altına alınmıştır.

Engellilerin çizgi dizilerde simgesel imhaya maruz kaldığı varsayımından yola çıkan çalışmanın sonucunda; televizyon ile ekmeye maruz kalan çocuk izleyicilerin engellilerle ilgili neredeyse hiçbir bilgi edinemedikleri ortaya çıkmıştır. Çocuklara yönelik yapımlardan sadece birinde, yardımcı karakter olarak bir engelli birey yer almıştır. Bu durum, sağlıklı çocuklar açısından eksik tutum geliştirme, engelli çocuklar açısından ise bir temsil problemidir. İçerik analizi sonuçlarından yola çıkarak engelli çocukların hem çizgi dizilerde hem de diğer yapımlarda doğru biçimde temsiline yönelik adımların atılması, engelli çocuklara ve bireylere yönelik toplumdaki algının iyileştirilmesi için medya desteği sunulması, engelli çocuk ve bireylerin gündelik yaşama adaptasyonuna yayın yolu ile destek olunması, kaynaştırma eğitimi kapsamındaki öğrencilerin toplum içerisinde yaşamalarını kolaylaştırmaya yönelik çalışmalara destek olunması araştırma kapsamında sunulabilecek bazı önerilerdir. Ayrıca, mevcut çalışmalar sınırlı olduğundan, bu konuda yapılacak sonraki çalışmalara yönelik sayısal veriler (kaç televizyon kanalında, kaç çizgi filmde, kaç engelli karakter hangi rollerde yer almaktadır) toplamak ve elde edilen veriler ışığında pedagojik olarak onaylanmış içeriğe sahip çizgi dizilerin üretilmesi için alt yapının hazırlanması da diğer önemli öneriler arasındadır.

Kaynaklar

Altıncılıç, Z. ve Ozkan, H. (2014). “Televizyon İzlemenin 1-6 Yaş Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkilerine Yönelik Annelerin Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi”, İzmir: Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi 2014; 4(3), ss.186-194.

Barnes, C. (1992). *Disabling Imagery and The Media An Exploration of the Principles for Media Representations of Disabled People the First in a Series of Reports.* The British Council Of Organisations Of Disabled People. England: Ryburn Publishing.

Boréus, K. (2009, November 19). “Söylemsel Ayrımcılık ve Dışavurumları” (E. C.Dağlıoğlu, Trans.).Nefretsoylemi.org. Retrieved from <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=50&bolum=- makale>

Bond, Bradley J. (2013) “Physical Disability on Children’s Television Programming: A Content Analysis”, *Early Education and Development*, 24:3, pp.408-418.

Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi.* İstanbul: Siyasal Kitabevi.

Büyükbaykal, G. (2007). “Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 28, ss.31-44.

Cesur P. ve Paker O. (2007). “Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Kıs -2007 C.6 S.19, ss. 106-125.

Çelenk, S. (2005). Televizyon, Temsil, Kültür. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Erdoğan, İ. (2012). Pozitivist Metodoloji ve Ötesi. Ankara: Erk Yayınları.

Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2005). Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Ankara: Erk Yayınları.

Fiske, J. (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.

Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, 26(2), pp.172-199.

Güngör, N. (2011). İletişim Kuram Yaklaşımlar. İstanbul: Siyasal Kitabevi.

Güral, M., Önder, A. (2015). “Televizyon İzleme Süresinin Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/7, Spring 2015, ss.467-488.

İlhan, V. ve Çetinkaya, C. “İlkokul Öğrencilerinin Tematik Çocuk Kanallarındaki Çizgi Filmleri İzleme Alışkanlıkları” *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Şubat 2013 Cilt:2 Sayı:1 Makale No:34 ISSN: 2146-9199. ss.317-326*

İnan, T. “Çocuk Medyasında Evrensel ve Yerel Değerlerin Aktarımı: Trt Çocuk Kanalı Örneği” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 25, Mart 2016, ss.. 200-212

Kalaycı, N. (2015). “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Bir Çizgi Film Çözümlemesi: PEPEE” *Eğitim ve Bilim Cilt 40, Sayı 177, ss. 243-270.*

Keneş, H. (2015). “Punky ve Afacan Toto İsimli Çizgi Filmlerde “Öteki’nin Temsili” *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, ss.31-50.

OFCOM. (2005). “Content Analysis Research Report, The Representation and Portrayal of People with Disabilities on Analogue Terrestrial Television”, UK.

Saltes, N.(2010). “Capturing Disability on Camera: An Analysis of Disability Representation in Television Programming with a Focus on Canadian Regulatory Initiatives”. *Canadian Journal of Media Studies*, Vol 8, ss.1-37.

Smedley, T. “The Full Interview: “Children’s Tv Pretends Disability Doesn’t Exist”. <http://flashinglights.co.uk/news/full-interview-childrens-tv-pretends-disability-doesnt-exist/> (ET: 1.12.2016)

Yaylagül, L. (2008). Kitle İletişim Kuramları. İstanbul: Dipnot Yayınevi.